

Mineviku kajad tuleviku valguses

Juhtusin alles hiljuti lugema üht huvitavat raamatut – „Johannes Aavik – aatemees ja keeleuendaja“. See raamat kasvatas minus suurt huvi Aaviku vastu, mis omakorda tekitas minus ka tahtmise rohkem meie keelele ja selle tulevikule mõelda. Minus tekib tohutu hulk küsimusi ja ma lihtsalt udelen teadmast, mis meid ees ootab.

Aga milline siis võiks olla eesti keel tänasest sada aastat hiljem? Kas meil on veel oma keel? Kas meie keeles üldse toimuvad selleks hetkeks mingid muudatused? Kui jah, siis millised muutused ootavad meie keelt ees?

Mõeldes tuleviku eesti keelele ja sellele, et milline see üldse olla võiks, selleks tahaksin end esmalt panna Aaviku kingadesse ja rännata hoopistükkis ajas tagasi tema eluaega, aastatesse 1880–1973. Täpsemalt teeksin oma esimese peatuse aastas 1920, mil Aavik avaldas teose „Kas ü või y? Y!“ Aavik uskus, et y on palju esteetilisem ja ta soovis ka põhjanaabritega rohkem sarnaneda, kuid ometigi see y ei leidnud kunagi oma teed meie keele kirja-pildini, vaid üksikud kirjamehed on seda oma eripära rõhutamise juures kasutanud. Mina aga arvan, et saja aasta jooksul võib nii mõndagi muutuda. Usun, et selle ajaga ei kao ü-täht täielikult, kuid arvan, et hakatakse kasutama üha enam y-tähte. Kuna y on maailma keeltes laialdasemalt kasutusel, siis on ju lihtne eeldada, et ka meie keel hakkab seda tulevikus aina enam kasutama.

Oma teise peatuse tahaksin teha aastas 1924, mil Aavik avaldas teose „Õigekeelsuse ja keeleuenduse põhimõtted.“ Raamatus tõi ta välja selle, et keelekorraldusel on kolm olulist põhimõtet – ilu, otstarbekus ning omapärasus. Need põhimõtted ei ole kunagi just eriti palju tähelepanu saanud, kuid usun, et need võivad lähenevate aastakümnete jooksul saada vägagi oluliseks. Nimelt usun just seda, et erilist tähtsust hakkab kandma omapärasus, sest keel võib ju ihan ja otstarbekas olla, kuid omapärasus on see, mis tekitab rahvas uhkust – uhkust, et nad just nii erakordselt erilist keelt kõnelda oskavad. Omapärasuse vähesus on ka see, mida Aavik suure puudusena nägi. Seega, ehk õnnestub meil kujuteldav keeleuendaja tulevikus meie keele üle uhkust tundma panna.

Nüüd, naastes taas tagasi tänapäeva, on meil vaja mõelda ühele suurele murekohale – globaliseerumisele. See probleem kasvab ajas üha enam ning toob endaga kaasa hulganisti muudatusi, seda ka keeles.

Maailm areneb valgukiirusel ja suhtlus erinevate rahvaste vahel suureneb, üha enam toimub rahvasterändeid ja seetõttu hakkavad ka keeled üha enam segunema – tekivad pidžinkeeled.

Kui need keeled liiga võimsaks saavad, siis seavad need ka väiksemate rahvuskeelte kestvuse ohtu, ka meie omaenda eesti keele. Ometigi arvan, et see asi nii kaugele ei lähe, kuid see oht on siiski alati olemas.

Globaliseerumise tõttu on praeguses maailmas *lingua franca*’ks inglise keel. See toob endaga kaasa meie keelele sõnavaralisi muudatusi ja samuti ka segakeele tekke võimaluse. Tänu *lingua francale* kasvab ka rahva mitmekeelsus, aga see võib seada ohtu emakeele oskuse, eesti keele oskuse. Kuna ka interneti olulisus kasvab iga päevaga, siis paljud meist ongi sunnitud kasutama pidevalt inglise keelt, mis aja jooksul võib jällegi viia oma emakeelepädevuse devalveerumiseni.

Globaliseerumise kõige äärmuslikumaks tagajärjeks võib olla ka kogu rahvuse kadumine, sest keel on fundamentaalne osa rahvuskultuurist, rahvusest. See oht kimbutab just väikese kõnelejaskonnaga keeli, nii ka eesti keelt ja seega ka eestlasi. Nagu ka Aavik on öelnud: „*Keel – see on rahvuse vaim, ta hing, ta eluõhk, mille kustumisega ta olemasolu lõpeb.*” Mina siiski usun, et saja aastaga muutused meid veel keele hääbumiseni ei vii, kuid arvan, et globaliseerumine võib endaga kaasa tuua suure, lausa hüppelise sõnavara muutumise, mis juba on tegelikult toimumas.

Olen uskumusel, et läbi aastate hakkab kasutusele tulema massiliselt laen- ja võõrsõnu, kuid siiski ei võta need ära meie keele omapärasust – meie keel on nii palju enam kui lihtsalt mõned laensõnad. Nagu ka Aavik on meisterlikult sõnadesse pannud: „*Päälegi ei moodusta keele omapärasust mitte nii üksikud laensõnad, sest iga keel on teisilt laenand; igas kultuurkeeles on tuhandete laensõnu ja võõrsõnu. Ja mõni laensõna võib olla koguni väga hää ja otstarbekohane, ilma vähimatki kahjustamata keele rahvuslikku omapärasust. Palju tähtsam keele rahvusliku omapärasuse mõttes on keele foneetika, ta grammatiline ehitus, ta lausekonstruktsioonid, ta stiililaad.*”

Minnes ajas kaugesse tulevikku, mõtlen ma võimaluste rohkusele ja vabadusele. Nii utoopiline kui see ka ei tunduks, mõtlen vabadusele reeglitest. Loodan, et keel muutub reeglitest rohkem sõltumatumaks ning erinevatest keelereeglitest kinnipidamine ei mängi enam nii suurt rolli. Kindlasti jäävad mingid baasreeglid, kuid arvan, et suur osa keelest jääb kõneleja ja kirjutaja kätte – just nemad ise saavad otsustada, kuidas keelega ringi käia.

Mina siiski usun, et saja aasta pärast on meie keele elujõud veel vägagi suur – ehk isegi suurem kui praegugi. Ent pean nentima, et sõnavaras on toimunud tohutult palju muudatusi, mis võivad meie keele isegi veidikene lihtsamaks teha. Ühtlasi arvan ka seda, et meie rahvas hakkab oma

kultuuri aina rohkem austama, sest massikultuur tõstab püünele just eripärase ja haruldase, mida eesti keel saja aasta pärast kindlasti on. Seega tahan loota, et kõik annavad suure panuse sellesse, et väärtustada meie erilist ja armast keelt – eesti keelt.

Hellitan lootust, et tulevikupõlved ja tulevased keeleteadlased pühivad oma vanavanemate raamaturiulitelt tolmu ja taas avastavad sealt ammuseid Aaviku keeleuenduse tarkusi, mida tulevikukeeles ehk rakendada saaks. Eesti keel on meie endi kätes!

Teele Rand